

MIROSŁAW MASOJC

KRZEMIENIARSTWO STREF RYTUALNYCH
POŁUDNIOWEJ SKANDYNAWII

UNIWERSYTET WROCŁAWSKI
Instytut Archeologii

MIROSŁAW MASOJC

KRZEMIENIARSTWO STREF RYTUALNYCH
POŁUDNIOWEJ SKANDYNAWII

WROCŁAW 2014

Recenzenci: *prof. dr hab. Bogusław Gediga*
prof. dr hab. Romuald Schild

Opracowanie redakcyjne: *Barbara Krukiewicz, Karol Bykowski*

Korekta: *Barbara Krukiewicz*

Opracowanie techniczne i skład komputerowy: *Marek J. Battek*

Tłumaczenie streszczenia i podpisów pod ryciny w języku angielskim:
Bartłomiej Madejski

Tłumaczenie streszczenia w języku duńskim: *Mikkel Kielsen*

Okładka: *Nicole Lenkow*

Zdjęcia na okładce:

Dom kultowy Grydehøj . Archiwum muzeum w Thisted (fot. B. H. Nielsen)

Przekłuwacze z obiektów kultowych kurhanu Torup Høje (fot. M. Jórdeczka)

*Noże tylcowe ze stanowiska Stagstrup, Thy
z prywatnej kolekcji Aksela Kristensena (fot. M. Masojć)*

ISBN 978-83-61416-09-8

Uniwersytet Wrocławski
Instytut Archeologii

© Copyright by Uniwersytet Wrocławski
Wrocław 2014

Nakład: 200 egz.

Druk i oprawa:
Wrocławska Drukarnia Naukowa PAN
im. S. Kulczyńskiego, Sp. z o.o.
53-505 Wrocław, ul. Joachima Lelewela 4

SPIS TREŚCI

Wstęp	13
1. O fenomenie krzemieniarstwa przelomu epok metali	15
2. Ramy czasowe i przestrzenne. Koncepcja pracy. Metody	17
3. Domy kultowe. Definicja. Idea. Chronologia	23
3.1. Domy kultowe epoki kamienia	23
3.2. Obiekty kultowe wczesnej epoki brązu	26
3.3. Definicja	28
3.3.1. Lokalizacja	29
3.3.2. Konstrukcja	29
3.3.3. Charakter materiałów zabytkowych	31
3.4. Idea	31
3.5. Chronologia	33
4. Specyfikacja informacji źródłowych	35
4.1. Stan badań	35
4.2. Zespoły krzemienne późnej epoki brązu – konteksty występowania	38
4.2.1. Osadnictwo	39
4.2.1.1. Obraz ogólny, na podstawie Thy	40
4.2.1.2. Bjerre, Thy	41
4.2.1.3. Bulbjerg Troldesting, Thy	46
4.2.1.4. Fragtrup, Vesthimmerland	48
4.2.1.5. Højby, Fionia	49
4.2.1.6. Skamlebæk, Zelandia	50
4.2.1.7. Vinde Helsing, Zelandia	51
4.2.1.8. Voldtofte, Fionia	53
4.2.2. Miejsca akwizycji surowca i pracownie krzemieniarskie	56
4.2.2.1. Knudshoved, Fionia	58
4.2.2.2. Stagstrup, Thy	59
4.2.3. Depozyty krzemienne	61
4.2.4. Krzemienie jako znaleziska grobowe	63
Wkładki	
– Dom kultowy Sandagegård	
– Sierp z torfowiska Stenild	
5. Zróżnicowanie obiektów kultowych z późnej epoki brązu Jutlandii	67
5.1. Domy kultowe	70
5.2. Półkoliste obiekty kultowe	72

5.3.	Torup Hoje i kolejne typy obiektów kultowych	73
5.4.	Czworościenne instalacje kamienne południowej Jutlandii	74
5.5.	Pozostałe obiekty	75
6.	Obiekty kultowe z zespołami krzemiennymi północnej Jutlandii	77
6.1.	Grydehoj, Thy	78
6.1.1.	Struktura zespołu	82
6.1.2.	Surowiec	82
6.1.3.	Technologia	83
6.1.4.	Rdzenie	84
6.1.5.	Półsurowiec	85
6.1.6.	Narzędzia	86
6.1.7.	Formy doraźne	89
6.1.8.	Układ przestrzenny	89
6.2.	Hoghs Høj, Thy	93
6.2.1.	Struktura zespołu	95
6.2.2.	Surowiec	98
6.2.3.	Technologia	99
6.2.4.	Rdzenie i półsurowiec	100
6.2.5.	Narzędzia	100
6.3.	Gramstrup I, Thy	105
6.4.	Ginnerup, Thy	106
6.5.	Torpu Hoje, Fjelso	111
6.5.1.	Układy pionowo stojących głazów	114
6.5.2.	Obiekty rowkowe	115
6.5.3.	Pary obiektów posłupowych	115
6.5.4.	Kopce otoczków kamiennych	116
6.5.5.	Sektory eksploracji	117
6.5.5.1.	Sektor A	118
6.5.5.2.	Sektor B	118
6.5.5.3.	Sektor C	118
6.5.5.4.	Sektor D	118
6.5.6.	Struktura zespołu	118
6.5.7.	Układ przestrzenny	119
6.5.8.	Surowiec	121
6.5.9.	Technologia	122
6.5.10.	Rdzenie	123
6.5.11.	Półsurowiec	123
6.5.12.	Narzędzia	125
7.	Zagadnienia technologiczno-typologiczne krzemieniarstwa	129
7.1.	Aspekty technologiczne	129
7.2.	Dynamiczne ujęcie zespołów stref rytualnych	130
7.2.1.	Surowiec (I)	130
7.2.2.	Wczesna faza rdzeniowania (II)	131
7.2.3.	Zaawansowane rdzeniowanie (III)	132
7.2.4.	Eksploracja końcowa (IV)	133
7.2.5.	Odpady i wyroby nieokreślone (V)	133
7.2.6.	Narzędzia (VI)	133

7.3. Struktura narzędziowa	134
7.3.1. Noże tylcowe	136
7.3.2. Rylce	140
8. Badania mikrośladów użytkowania krzemieniarstwa stref rytualnych	145
8.1. Przedmiot i metoda badań	146
8.2. Stan zachowania wyrobów krzemiennych	147
8.3. Charakterystyka zniszczeń kulturowych na artefaktach	148
8.3.1. Ślady technologiczne	148
8.3.2. Zróznicowanie śladów pracy	148
8.3.3. Nóż tylcowy z domu kultowego Gramstup.	150
8.4. Interpretacja mikrośladów – funkcjonalna specyfika narzędzi z domów kultowych	151
9. Dom kultowy Grydehoj. Wyniki analiz przyrodniczych	159
9.1. Analiza antropologiczna	159
9.2. Analizy geochemiczne	160
9.2.1. Fosfor	161
9.2.2. Miedź	162
9.3. Szczątki makrobotaniczne	163
9.4. Analiza palinologiczna	164
9.5. Chronometria radiowęglowa	166
9.6. Wnioski	168
10. Krzemieniarstwo rytualne	169
10.1. Uwagi na temat znaczenia konstrukcji domów kultowych	169
10.2. Krzemieniarstwo rytualne czy krzemienie w domach kultowych? <i>Sacrum versus profanum</i>	173
10.3. Rytuał	176
11. Zakończenie	181
Literatura	185
Tabele	193
Tablice	205
Streszczenie angielskie	235
Streszczenie duńskie	239
Spis rycin	243
Spis tabel	248
Spis tablic	249

CONTENTS

Introduction	13
1. On the phenomenon of flintworking at the turn of the Metal Ages	15
2. Temporal and spatial framework. Concept of the work. Methods	17
3. Cult houses. Definition. Idea. Chronology	23
3.1. Cult houses from the Stone Age	23
3.2. Cult objects of the early Bronze Age	26
3.3. Definition	28
3.3.1. Location	29
3.3.2. Construction	29
3.3.3. Character of the artefacts	31
3.4. Idea	31
3.5. Chronology	33
4. Specification of source information	35
4.1. Current status of the research	35
4.2. Flint assemblages of the late Bronze Age – contexts of occurrence	38
4.2.1. Settlement	39
4.2.1.1. General picture, on the basis of Thy	40
4.2.1.2. Bjerre, Thy	41
4.2.1.3. Bulbjerg Troldesting, Thy	46
4.2.1.4. Fragtrup, Vesthimmerland	48
4.2.1.5. Højby, Funen	49
4.2.1.6. Skamlebæk, Zealand	50
4.2.1.7. Vinde Helsing, Zealand	51
4.2.1.8. Voldtofte, Funen	53
4.2.2. Places of acquisition of the raw material and flintworking workshops	56
4.2.2.1. Knudshoved, Funen	58
4.2.2.2. Stagstrup, Thy	59
4.2.3. Flint deposits	61
4.2.4. Flints as funerary finds	63
Inserts	
– Cult house Sandagegård	
– Sickles from the Stenild peat bog	
5. Diversity of cult objects from the late Bronze Age in Jutland	67
5.1. Cult houses	70
5.2. Semicircular cult objects	72